

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 18.

У Новом Саду, 30. новембра 1908.

Год. I.

САДРЖАЈ: Школске књижнице и учитељева лектира. — Модерно цртање, од Јов. Искруљева, из Брањева. — Индивидуалност. — Педагошке мисли Емила Золе. — Школа и настава: Непосредна очигледност у природописној настави — Практичне обраде: Година и годишња доба, од А. Пејића. — Из школске самоуправе: Рад Школ. Савета. — Преглед књига: Извештај о срп. народним школама у Нов. Саду. — Белешке. —

Школске књижнице и учитељева лектира.

Пре неку годину, појавио се у среским учитељским зборовима јачи покрет за уређење месних школских књижница. Томе је донекле изишла на сусрет и епархијска школска управа и почело се у корист тога нешто радити. Но не видимо у томе интензивнија рада, који би показао стварна успеха.

Школске књижнице су једно моћно средство, не само да шире просвећеност у народу, него да и учитељ помоћу њих, интелектуално упоредо иде, са осталим културним светом, а нарочито у својој струци да не заостане.

Ако ће те школске књижнице, бити збирка скупљених разних књига без икакве системе, и ако ће у њима бити заступљени романи, песмарице и приповетке најобичније врсте, без циља и смишљене садржине, онда су такве књижнице излишне.

Шта нама треба на томе пољу? Треба нам, да се у младим учитељским нараштајима, пробуди још у учитељској школи стална воља за читањем. Не можемо тражити, да се млад, свеж и бујан живот учитељског приправника веже одмах за студију озбиљних педагошких дела. Али можемо тражити то, да уз лектуру најбољих песничких и приповедачких производа наших и страних, развије такав млад ђак вољу за истраживањем и жудњу за таким књигама, које му снаже интелигенцију,

развијају моћ правилног критичног погледа, а уз то га треба посредно руководити познавању и оних лепота и интересних појава књижевних, које су у вези са његовом струком и даљом спремом и образовањем. Таким путем развио би се већи проценат оних учитељских снага, које, кад се у младим годинама засите поетских књижевних производа, при прелазу у зрелије доба, траже лектуру која им даје реалнијег извора за унапређење своје стручне интелигенције. Учитељски кадар, у том правцу развијен, дао би знатна полета српској књижевности. С једне стране би, радом својим, попуњавао празнину у стручној школској књижевности, с друге стране, би као већма заинтересован, интензивније ширио сваку добру српску књигу, а посебно помогао, нашу, тако сиромашну, педагошку књижевност.

Тада би школске књижнице изгледале мало друкчије него сад. На првом месту отпала би тврдња, да општина неће или не може, и за књигу заинтересован учитељ нашао би начина, да општина хоће и може, као што то и сад нађу сви они учитељи, који се интересују за развитак свој, за своју душевну потребу.

У таком повољном случају, школске књижнице биле би збирке књижевних дела од трајне вредности. То би помогло и унапређењу наше добре књиге са издавачке

стране, јер би тако била осигурана прођа свакој доброј књизи, бар у толикој мери, да се покрију потребни трошкови око ње.

Кад погледимо како је у томе у напреднијих народа, жељно посегнемо за таким приликама, да се бар у минимуму и у нас створе. Немци н. пр. имају дивно сређене, стручне педагошке каталоге, да школски човек бира по њима шта му је воља и за коју струку има најјачег интересовања, а о великом избору да и не говоримо. Дечја књижевност и књижевност за народ, сређена је исто тако. Биће читалаца, који ће рећи: Куд ћемо ми према Немцима! Али није тако. Због слабог прегалаштва и стојимо на једном месту; не смемо се изговарати тиме, да смо мали и незнатни. Има и других малих народа, али је у њих агилност развијена и напредују красно. А код нас има доста добрих услова за напредовање у свему, па и ширењу књиге, само да је мало мање источњачке равнодушности. То треба да сузбијамо у себи, а ширењем добре књиге, нестајаће та слаба страна сама од себе.

Шта, дакле, да читамо? Учитељ, који је на сувременој висини свога позива, треба да прати сву лепу књижевност српску, али упоредо да је упознат и са сваком повином на свом стручном пољу. У нас не влада велика опсежност и непрегледност, ни кад узмемо све књижевне гране у опште а на педагошком пољу тек толико буде нових појава, да би у току године могао сваки учитељ и учитељица то провратити. Та од њих се не тражи, да из својих извора набаве сваку ту новину у књижевности, доста је ако утичу да је књижица набави, а у том утицању помаже их већ и сама Шк. Уредба својим одређењима

За такав рад треба једино воље, која долази из оданости онеме позиву, који смо сами изабрали, па после тога доћи ће и уверење, да треба по могућству и из својих материјалних извора прегорети што за добру и потребну књигу. То се једно из другог развија; само те соколи, весели и доноси многи задовољан час! =

Модерно цртање.

Јован Искруљев учитељ — Арач-Врањево —

(Свршетак.)

III.

Опште напомене.

Бојадисање у служби модерног цртања.

Конзервативном цртању главни је прибор обична оловка. Бојадисање скоро да је забрањено у основној школи, јер — по схватању конзервативаца — место бојадисању је средња школа.

Модерно цртање сматрајући за полазну тачку „природу“, свугде и на сваком месту захтева верност природе у њеној битности. А подражаваћемо природу верно сама тада, ако је прикажемо у њеној битности, а то ће се постићи тада, ако је прикажемо у оној боји, којом је она украшена. Но, као што код конзервативног цртања има много недостатака и застарелог, тако исто код модерног цртања има много претераности. Још у почетку ове расправе рекао сам, да се наше основне школе не смеју упуштати у далеку педантност, као што је то случај у Сједињеним Државама и Енглеској. Таква је педантност и употреба акварелних боја још у почетку школског живота.

Главни прибори природном цртању не смеју бити акварелне боје и кичица. Ево зашто: Руковање са акварелним бојама и кичицом врло је тешко за мале ученике; поступак са бојама и водом прљав је; сушењем цртежа дангуби се; правилно руковање са кичицом захтева приличну извезбапост руке; боје и кичице не могу сви ученици набавити због скупоће.

По моме мишљењу, главни прибор природном цртању у основној школи, треба да су шарене оловке (у боји). Ево зашто: Руковање са оловкама у боји не захтева велику технику руке, а због своје мекоће и најмање дете може њима цртати. Шареним оловкама дете може радити не само у контурама, већ може њима да бојадисе и шатира. Њима може најбоље да прикаже природу у њеној битности, јер није принуђен да мешањем разних боја ствара

Удговарајућу природну боју. Што је пак најглавније, шарене оловке може сваки ученик да набави, јер су врло јефтине. 6 ком. оловака разних боја, могу се добити у књижарници за 10 пот., а 12 ком. за 20 потура.

У првом и другом разреду цртајмо са што мање боја, од трећег разреда пак са више. Од трећег разреда могу бољи ученици цртати и акварелним бојама, а од V. разреда сви.

Папир или цртанка за природно цртање.

Други фактор природном цртању је папир односно цртанка. Природно цртање захтева свагда посматрање природних и уметничких ствари, што се постизава најбоље цртањем при екскурзијама, у дворишту, врту и пољу. Садашње цртанке врло су непрактичне за природно цртање. Зато, што се не могу насловити, брзо се изгужвају и прљају. Сви ови недостатци укљоњени су блоком и цртанком, што сам ли за природно цртање и удесио.

Пробитачност мога блока, односно цртанке, огледа се у овоме: Ученици могу слободно цртати на њему, како у школи тако и при излетима, јер је снабдевен тврдом подлогом од картона; једним засебним папиром, који се даје регулисати савијањем, негује се непобитно свагда чистота; врло је згодан и за оне школе у којима су скамије у врло лошем стању, јер је цртанка увек на глатком и тврдом ослоњу; исцртани листови дају се скинути, а свагда има ученик при руци чист и чврсто затегнут папир; кад је ученик потрошио све листове старе цртанке, онда леђа старе цртанке дају се — за то нарочито удешеним копчама — скинути и нова цртанка сместити. Сваком ученику довољан је преко целе године само један блок, мораће само цртанке мењати. Некоји природни предмети, као: разни листови, плодови цветова, могу се на њему сместити, ради прегледања при цртању. Слободан сам поднети славном учитељском збору један такав блок са цртанком на преглед и оцену, да, поред критике и оцене критичарева, изрече о њему свој суд и критику.

Згодан је за модерно цртање и „патентиран блок од Szüits Izsó, који се може добити у Великом-Варадину у књижарници Sebő Imre. Сви недостатци овог блока укљоњени су на мојему блоку.

Осим оловака, боја, блока и цртанке у изнимним случајевима може се ученик служити правачником и шестарем. На пример, у старијим разредима, кад треба што — шта да се уоквири, или при цртању лепих зграда, планова, звездâ, црква итд.

Овим би била готова моја расправа о модерном цртању, која садржава у себи теорију модерног цртања. На другом делу, т. ј. „Учутству модерном цртању“ сада радим, које ћу други пут приказати било на учитељском збору или у каквом педагошком листу.

Литература: Népiskolai módszertan. Dr. Fridrich Dittes után írta Dr. Kiss Áron.

Szüits Izsó: *A modern rajzoktatás vezérfonala* I. és II. kötet. 12 K. Sebő J. kiadása Nagyvárád.

„*A rajzoktatás reformja*“. Írta Szüits I. Elő és utószóval eláttá Mártonfy Márton. 1 K. L. R. k. k.

Др. Ј. Панчић: *Јестаственица у основној школи*. Штампано у 13. св. Српске књижевне задруге.

М. Бањанин — Брчко: *Цртање у основној школи по новом методу*, штампано у 7. 8. и 9. свесци Српске Школе 1908.

Оцигледна настава и оцигледна средства у основној школи, с руског превео С. С. Поповић. у 9 и 10. свесци Српске Школе 1908.

Tanterv és Utasítás az elemi népiskolák számára. Издање уг. министарства просвете 1905. г.

Nagy József: *Népiskolai modern rajz oktatás.* Horovitz A. kiadása Nagyszombat 50 fill.

Индивидуалност.

Већ из тога, што смо до сад на овом месту изнели, јасно се види, да се појам индивидуалности разликује од појма карактера, темперамента и личности. Под индивидуалношћу се разумева, збир телесних и душевних диспозиција, исто оно, што Др.

Пауер назива основним карактером. Већ и *Хербарт* указује на разлику карактера од индивидуалности, кад вели, да се: „Свака ствар индивидуалношћу разликује од осталих који истој фели припадају. Дистинктивне знаке често индивидуалним карактером називају; и тако се говором бркају те две речи, које смо ради узајмно да одредимо. Међутим одмах осетимо, да се та реч: карактер, у другом смислу употребљава, кад је реч о карактерима позоришног комада или кад говоримо о бескарактерности децјој. Сами индивидуалитети дају рђаву драму, међутим се и индивидуалност у деце веома лако да опазити, а без да би имала коректора. Чегу у деце нема, а чиме драмска лица морају располагати, што је уопште код човека као разумног биће карактеристично: то је воља.*)

Није нам потребно да посебно истичемо да ту *Хербарт* говори о моралном карактеру, и о разумном хотењу. Да тако мисли, најбоље се види из тога, што у тој ствари мало даље овако вели: „Хтети, одлучити се, то се у свести збива. Међутим индивидуалност је бесвесна.“

Појам индивидуалности је по суштини такођер апстракција, пошто под њим разумевамо збир индивидуалних разлика. Конкретни предмет, за који су те индивидуалне разлике као привезане, управо је личност. Сад би нам крајњи задатак био, да предочимо суштину личности.

Диференцијална психологија спада у упоредну (компаративну) психологију. Упоредни начин је наставак дескриптивног и аналитичког поступка. Док је предмет опште психологије оличен у једнообразном душевном животу, докле су индивидуалне разлике (неједнакости.) по величини и сродности својој, предмет проучавања упоредне психологије. Општа психологија одбацује те разлике; њени се описи и анализе — по *Dilthey*-у — односе на одвише једноврсне делове душевног живота свију индивидуа. Она тежи, да утврди ону везу (*kontinuitet*) која је код нормалног човека свагда

једнолика, истоветна. За предмет јој служи цело човечанство, али у толико, што у њему испитује само једноликости, истоветности, а апстрахира индивидуалне разлике, како у ствари величине њихових степена, тако и помоћу њих претпостављену сродност. Али упоредна психологија баш те одношаје узима за свој предмет. И тиме се маша проблема који су од највеће важности. Човечанство је и њен предмет. Али услед једноставности делова и једноликости душевних процеса, јављају се у човечанству индивидуе, а у разноликости њиховој степени, сродство и типови. То је, што чини предмет упоредне психологије. Човечанство се баш у неизмерној множини сингуларних формација преживљује. Какви само проблеми настају ту из систематске везе типичних основних форми и диференцијалних црта! Упоредна психологија хоће да опише, како су извесне црте редовно скопчане са типичним основним формама и хоће да дозна оне процесе, који суделују у тако особитој манифестацији душевног живота.

William Stern истиче тројаки задатак диференцијалној психологији. Први јој је да установи: Које су управо те разлике душевног живота? Други је да каже: Које су услови тих разлика? А трећи је пак да одреди: Како се јављају те разлике?

Међутим пред очима *Dilthey*-а и *Stern*-а не лебди само дете, њихово се испитивање распростире у опште на сваковрсне разлике, а смер им је при томе, да тако откривене истине често са научног гледишта обраде. Та научна испитивања занимају педагога нарочито у ствари детета и само га у толико занимају, у колико се њихови резултати, у практичној педагогији корисно могу употребити.

Ernst Meumann је покушао, да резултате диференцијалне психологије — у колико се они односе на дете — среди и да им са педагошког становишта одреди вредност. Али, — као што сам признаје — „досадањи су покушаји у ствари установљења основних разлика индивидуалности човечије, а нарочито код типичних разлика индивидуалности децје, још увек далеко од тога, да би се до сад познате диференције

*) Herbart, *Allgemeine Pädagogik*, Hartenstein XI. свеска 41. стр. —

дале, систематски устројити и још добрим носе на себи обележје, тако рећи љуску од јајета, свог чисто емпиријског порекла.“^{*)}

Овде се не ћемо ни ми упуштати, да индивидуалне разлике систематски разлажемо и састављамо, него хоћемо да укажемо на некоје такове резултате, који су по педагогију од важности.

На првом месту спомињемо онај проналазак, који је учинио француски лекар *Charcot* у току испитивања *афазије*. Помоћу њега видимо, да имаде таквих особа, које лакше памте оне представе, што су их помоћу *вида* добиле, за тим таквих, које помоћу *слушања* и најзад, које имају више склоности да помоћу *чишања* сачувају стечена опажања. Та три типа је назвао *визуалним*, *акустичним* и *моторичним* типовима. Што се тиче тих типова, извршена је сва сила опита Грдна књижевност која се односи на ствар, налази се у *Meumann*-овим и *Stern*-овим књигама.

Та је разлика између свију осталих најзнаменитија, пошто је у тесној вези са многим другим душевним својствима човечијим. И, ма да досадашња испитивања, ту везу још нису обелоданила, опет тако изгледа, да је такво диференцирање од фундаменталног значаја по цео душевни живот. „Мало знамо о томе, како се код особа са разним типовима представа, развија учење и одржава у постојаности — вели *Meumann* — међу тим је сасвим за извесно, да је разлика у типовима представа код појединих људи, од далеко веће важности од оне разлике, која се показује у сасвим разноликом владању памћења, маште и пажње њихове. У разноликости типова представа, видећемо такову разлику, која ће указати на ону разлику, која се дубље налази у целокупном душевном животу појединих људи.“^{**)}

У ствари типова представа морамо приметити, да се они не појављују посебице у појединој индивидуи, већ мешовито, у већем или мањем степену; чисти типови су уопште ретки и абнормални. У највише

људи су заступљени мешовити типови, али многоврсни степени и комбинације ове три врсте типова нису искључени. Надаље, морају се разликовати представе ствари и речи (објективне и вокалне), што могућност комбинација још увећава, уколико на пример визуалне представе ствари не иду безусловно са визуалним представама речи.

По педагога је главно да знаде, да они, који припадају визуалном типу мисле помоћу слика, а који пак припадају акустичном типу помоћу речи. Који припадају визуалном типу, лакше уче видљиве предмете, дакле лакше уче из писаних или штампаних знакова, а који припадају акустичном типу лакше уче гласове, дакле њима лакше пада гласно учиње, јер ту гласови помажу памћење. Који пак припадају моторичном типу, још лакше уче онда, кад им памћење и моторичне представе помажу, какве су нпр. слике покрета, који су нужни за писање дотичних писмена.

Из тога је педагошка поука та, да приликом учења, с обзиром на ово, дамо занимања како оку, тако и уху а случајно и руци, пошто знамо, да ученици припадају разним типовима, и тек тада ће успех у настави бити, зајемчен ако сваки тип добије своју потребну помоћницу. То је пак с тога важно да нагласимо, што и сам учитељ или професор спада у један од тих типова, па нагиње, да се равна према свом, на себи стеченом искуству и да за опште прави о постави оно, што вреди само за један тип. Тако се догодило, да по неки професор није одобравао, шта више чак је и забранио ученицима да на глас уче, а без сумње за то, што је он сам лакше учио читајући, дакле што је визуалном типу припадао; премда би умесно било, да је онима, који очима читајући из књиге тешко уче, препоручио, да уче другим начином, а опет другима, којима су оба начина учења теретна, да је предложио ту олакшицу, да оно што треба науче, да препишу, или нека то пишу бар по ваздуху.

Та иста разлика тумачи нам и то, зашто се кадгод наставници између себе страшно препиру о томе, да ли је за учење језика бољи „*директан*“ метод, који говорењем учи и који се оснива на изговара-

*) *E. Meumann, Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik. I. 332. ст. —*

***) *Meumann, исто дело I 473. ст. —*

њу? или онај, који у помоћ узима „*антисање*“ и „*књижу*“? Јасно је пак, да ћемо према једном целом разреду само тако бити праведни, ако у своме раду, употребимо сва ова разноврсна средства. И не спомињем, како и колико нас утврђују неки, да се правопис само слушањем може научити, док други то исто оснивају на гледању. Пошто при диспутовању свако узима за основу своја искуства, немогуће је ма и кога о противноме уверити, ако не познаје ове новије податке психологије.

(Наставиће се.)

Педагошке мисли Емила Золе.

Знаменити романиста друге половине прошлог века, Емил Зола, рођен је у Паризу од оца Талијана, по занимању мерника. Већ из средње школе излази и прелази у књижду и ту као помоћник покушава књижевни рад, као фељтониста појединих дневних листова. Његово живо приказивање, као и психичка посматрања тадашњег грађанског живота, издигло га над осталим књижевницима његовога доба, те постаје представник реалистичног правца у светској књижевности. Готово у свима својим делима заступао је, тумачио и бранио натуралистички правац у књижевности, те се и у педагошким назорима наслањао и држао највећег француског педагога Русоа.

Своје мисли о васпитању изнео је највише у роману „*Travail*“. Ово дело угледало је света, кад је школа у Француској била већином у приватним рукама. Тада је мало било јавних школа, а већина беше у рукама калуђерским. Тек шк. зак. од 1882. изриче „обавезно учење“ и тај закон не иде затим, да примора родитеље, да децу своју редовно у школу шаљу, већ да су деци родитељи дужни побринути се, да им деца — законом опредељена знања — присвоје. Тај исти закон место науке вере и морала, наређује, да се у школама има предавати: грађански морал. И у тим приликама пониклоше мисли о васпитању код овога великог светског мислиоца, које овде ниже доносим.

Чуди се, да у тадашњим школама влада то мишљење, да је човек по рођењу рђав и склон лењости. А да од детета можемо што извести потребан нам је читав систем притиска и бати-

нања. Те из разлога тога постаде „учење“ „мучење“, место да детету постане пријатан посао као и други што их телом својим врши, тај посао око ослобођења душе детиње постаје детету груб и тежак. Учитељи од младежи стварају праве робове, чији је позив, да по нарочитом систему угуше детињу памет, и сва знања да сипају у један исти суд, без обзира на индивидуалне способности ученика. Као да и немају другог позива већ да униште индивидуалне почетне способности, критички дух, и другу сваку самосталност гомилом званичних готових идеја.

Најгоре је, што се у омладини убија карактер исто тако као и индивидуална способност. Јер овим и оваким начином постизава се само то, да васпитамо немоћне људе, фигуре, које немају својства што би их украсила; те тако и падају у највеће погрешке и према друштву и према себи.

Индивидуалне способности. Учитељи не треба да имају другог задатка, осим да пазе на детињу индивидуалну способност. Само би оно био прави учитељ индивидуалне способности, који би исту будио питањима која лебде пред душом детињом, те тако ослобађао деци способности отварајући им широм врата из децине скучености.

Човек има у себи неодољиву жељу за сазнањем и науком, и та жеља треба да му буде је, дини импулс за учење, те из тога разлога да се одбаце све награде и казне.

Заиста би довољно било, да се учитељ ослони на то, да свакоме ученику олакша и упути га у оној грани науке, коју ученик најрадије воли, да му се учини приступачнијом, дозволивши му да се њом занима и да се сам наслађује постигнутим резултатима.

Да се људи понашају човечански према деци да би и деца постала — људи. „Па, није ли ово једина тајна успешног васпитања и образовања?“

Лењост. Ово није ништа друго него болест, ако је одиста има. „Болест је у том случају, ако тело одбаца од себе сваки па ма то био и најмањи рад, када се тело побуни против најмањег умора. Уверен сам у томе, да и најмањи степен лењости, јавља се, као знак, последица унутрашње несређености.“ „Па где наилазимо на лење људе? Узмимо оне који су без посла, по свом друштвеном положају, оне који лењују по навици, који по својој вољи не раде ништа. Великосветска дама, која по читаву ноћ игра, не напрегне ли већма своје живце, зар не квари

већма очи, не умори већма своје тело, него обична раденица за шиваћом машином, која целу ноћ проведе код свога посла? Па и човек високога положаја, који увек репрезентира, увек светкује, да ли не врши тежак посао који умори тело као и обичан раденик? Треба да се сети човек оне радости која га обузме кад сврши какав посао, где је морао све своје силе да напрегне, одмор је само после умора слadak. Те кад би се постигло, да људи оне послове врше који им пријају, и које сами изаберу, не би — заиста — било лењих људи на земљи

Опћа срећа. Зола вели, да се мрски песимизам уједињује са званичним уверењем тадашњег времена које државу као највећи узор истичу. За љубав ових идеја, и корежују се све друге способности, и већ неколико столећа се труде, да већ у детету убију истинског човека.

Довољно је уверити људе о овој истини, да се највеће благостање сваког појединца скрива у срећи читавога човечанства. У опћој срећи треба сваки појединац да своју срећу налази.

Школа. Исту дели у три засебна дела. У првом делу је дадиљаште и забавиште: овде матере које су заузеле послом остављају своју децу. Затим долази права школа која се дели на пет разреда; ова даје потпуно образовање. Напослетку долази практична радионичко-привредна школа, коју ученици паралелно полазе уз већ поменућу школу од пет разреда, радећи и познавајући опће истине из привреде.

Морал. Као познат натуралиста, није делио децу по полу, једно уз друго одрасло је васпитајући се, још од колевке почевши љубља се једно поред другог, па су кроз сву школу тако заједно васпитана, као што ће после и живог једно поред другог провести. Највеће средство његово је љубав. Трајња љубав се рађа само међу онима, који се упознају добро; ми их при васпитању делимо, а зар нису на улици, на дому, као суседи, увек заједно; па што би их делили у школи где се тако добро упознају.

Практика. Зграда да се удеси према потреби школе. Тражи, да се што боље пази на хигијену, с тога су потребни поред школе већи вртви, купатила, игралишта. С тога говори: „Ово пријатно мало стадо нека се што више игра на свежем ваздуху; играчака да је довољно, да се њима играју млађи. А за веће су коњи, веће играчке, кола, која ове малише са великим задо-

вољством вуку, као какви зрели људи у којима се већ буди потреба рада.

Учитељи, којима је поверена настава, да по његовом упутству поделе наставно градиво. Први разред почео је с ученицима који не знају ни читати ни писати, до петог добијају ученици упућивања у свима потребним знањима, са завршетком петог разреда иступају ученици из школе, пошто су стекли општа знања, која су у обичном животу потребна. Учитељи да настоје, да само стање ствари што боље разјасне и ученике да што боље упуте на познавање природе. Да се труде да у деци пробуде што веће осећаје за ред. Да присвоје метод од познатог непознатоме; од лакшега тежем. Без метода не може бити корисна посла; изврстан метод одржава ред, помоћу кога бива систематско усавршавање.

Знање, које се стиче из уџбеника, и ако није изгонио свео га је на најмању меру: „Дете не може научити ништа друго само оно што види, опиша и само од себе разуме.“ Не треба децу упустити индивидуалној страсти учитеља. Ученик, на основу својих жеља за истином, да се води путу сазнања.

Награде и казне. Ове је Зола избегавао. Није рачунао на помоћ претњи и похвала, да овима пробуди лењога на рад. „Нема лење деце, већ болесне, која лоше схвате стање ствари што им лоши учитељи рђаво тумаче; има деце којима учитељи батинањем хоће да уселе у главу оно, за које нису место приправили.

Да би се постигло, да су у школи добри ученици, потребно је употребити детињу неисцрпну жељу за истином, која кипти у сваком детету; ону неугаслу радозналост којом се дете и ема свему понаша што га окружује да непрестано распитује за ствари које су око њега.

Љубав према учењу. Учење треба да престане бити патња, те да постане пријатна забава. Треба га учинити привлачним задовољавајући се тим, да будимо интелектуалне способности, откривајући истину. Да упутимо свакога на то, да му је и дужност и право, да сам себе човеком направи.

Метод. Наставно градиво отпочело је по-сматрањем. „Почетак присвајања појединих наука оснива се на предмету кога су деца први пут приметили.“ Учење у његовој школи беше логично и систематско ослобађање интелектуалних способности.

Гимнастика. У врту је игралиште у коме има потребних справа за гимнастику. Гимнастичало се, да би тело ојачало, постало гинко и здраво у толикој мери да одржи потребну равнотежу са душом. Нарочито у првом разреду одмор да је врло дугачак. Испочетка да се деца не терете треба узимати што лакше ствари, које су удешене према издржљивости дечјој. Главно правило беше, да су деца што мање запослена у шк. дворани; приређивали су шетње те су ученике у оним стварима поучавали, које су се око њих налазиле. Познавање саме природе, држи за најподесније учење.

Опћа љубав. Осим кориснога знања, потребно је однеговати љубав према друштву. Његови су ученици од колевке заједно. „Љубав је стуб једнакости, правде и слободе.“ На љубав као стуб свега доброга на земљи, највише се ослањао, и у љубав је највише веровао Зола; ту љубав морају учитељи највећма гајити у својих ученика, а та се највише указује код деце интересовањем једнога према другоме; најјачи су пазили најслабије, заједно се играли, учили и заједно служили истим страстима које су се тек сада будиле у души њиховој. А разум и срце ове ће здружити и тек овако васпитани постаће људи, који ће се као права браћа осећати.

По мађарском извору.

Лазар Вукотић.

Школа и Настава.

Непосредна очигледност у природописној настави. За учитеља је много лакше, да ученицима просто саопштава само чињенице, да пусти ученике, да то понављају и тако да брже иде напред и сврши задаћу без улагања веће снаге и трошења времена. Али саопштавати и сâм излагати, то су две веома велике противности. Разлика је велика између сувог, досадног и укоченог доцирања и живахног, занимљивог саморада у настави.

Самостално истраживање, и опажање у свима наставним предметима је од велике важности, а нарочито у природописној настави. Опажања треба увек да се односе на знатније промене, на развитак и на примере и догађаје у природи. Учитељ ставља одређене и смишљеним циљем задаће, за посматрање природе и изводи ученика помоћу појединих питања и напомена на прави пут.

Но опажање треба ученик да изводи самостално. Учитељ треба да контролише правилност. Проматрања треба многострано да разгледа живот природе и човечјег рада, а да не изађу из срећености и онога што је заједничко.

За пример нека послужи ово разматрање:

1. Пазите, у које доба дана се лала развија у башти (између 9 и 10 сати пре подне) и кад се затвара (око 5 – 6 с. по подне.)

2. а) Једна расцветана лала покрије се цилиндром од круте црне артије. Разгледајте биљку око 10 с., 11 с. (Цвет јој је затворен.)

б.) Метните лалу у прозор на сунце. (После пола сата почиње се отварати.)

3. а) У јутро око 7 сати унесите једну, још у пупољку, лалу у топлу собу (биљка нека је провела ноћ у башти, у слободи), тако да сунце упире управо у њу. Резултат: Развиће се.

б.) Једну расцветану лалу покрите јако расхлађеним стакленим поклопцем и заклоните неком плочом. Шта ће бити: Цвет ће се полагано затварати.

4. Савијте око 11 сати, исправљене цветове и држите их поклопљене пет минута. Цветови ће остати пресомићени. Пазите колико ће трајати док се опет исправе (пет до шест сати.)

5. Из једног цвета тек што се расклопио исечени су прашници, и цвет је покривен с парче газа (тила) да у њега не могу улазити зарезници. Пазите колико ће трајати такав цвет (6 – 9 дана).

6. На другом једном цвету пемзлом је скинуто с прашника прашка и посуто по тучку. Пазите за колико ће цвет остати свеж (2 – 3 дана).

7. На једном струку тек што се расцветао, одсећићемо зелено лишће и кад струк свене разгледаћемо његов лукац. Видиће се: да су му лукови којима се расплођава мали, а нових зметака и нема.

Још по неки примери за посматрање. Ботаничка посматрања. Утицаји ноћних смрзаева. Биљке се смрзавају. При којој температури се смрзавају поједине биљке? Чување од мрза. Снег као покривач. Семе у земљи и под лишћем сачувано. Кречење воћака. Квашење суве маховине. Клијање кромпира. Шта се развија из здравог и учмалог семена. Оплођавање детелине зарезницима (бумбаревима). Вијугање и пужање биљака. Отимање биљака око земљишта, ваздуха и светлости. Темпера-

тура у шуми, у води, у пољу. Развијање цвета, трајање цветања. Боја плодова при сазревању. Кад сазревају? Правац у којем расте корен и струк. Утицај ветра на воћке. Где је маховина и лишажени на воћкама? Која су дрвета ређа у шуми? У којег лишћа су петељке најдуже и најгипкије. Како леже листићи у пупољку? Лишће на суши и на киши. Како се слива вода с њега? Биљке које лагано и брзо расту.

Зоолошка посматрања. Чиме су животиње заштићене против зиме? Држање тела при мировању. Држање тела при кретању. Врста и брзина кретања (ход, трчање, скакање, пузање, гмизање, вијугање, летење, лепршање, пливање.) Спавање преко зиме, (слепи миш, жаба, гуштер и т. д.) Гласови животиња. Боја као заштита у жабе, зеца, јаребице, шеве, препелице, букавца, рибе, гусенице, и т. д. Скупљање ласта и рода пре поласка на југ. Пливање и гњурање тица пливачица. Ројење и прихватање пчела. Развитак кокице, лептира, жабе. Гнезда у животиња. Како мачка хвата миша. Како пси показују страх, радост, приврженост? Како квочка чува шилиће? Траг од ногу разних животиња. Паукова мрежа. Рончева јама и т. д.

Осим оваких зоолошких и ботаничких посматрања, узимају се још и минеролошка посматрања околине и разног рада.

Добро је да се један изванредан део биља и животиња, стално преко целе године посматра. За то нема увек доста времена. Стога учитељ да сваком ученику по једну биљку, коју ће редовно сваки дан обилазити и посматрати. То може бити или воћка пред кућом или нека друга биљка у врту.

Учитељ означи ђацима основе по којима ће посматрати. Н. пр.

1. Име биљке.
2. Место (тачну ознаку места у врту или иначе, је ли биљка увек на сунцу или с времена на време?)
3. Врста земље.
4. Је ли јако влажна или сува?
5. Кад је посејана (датум).
6. Клијање: Број листића, кад се појавили, каквоћа (датум).
7. Развитак струка: Дебљина, облик, боја, је ли покривен и како, унутрашња каквоћа.
8. Развитак лишћа.
9. За колико је центиметара нарасла?
10. Развитак цвета: Кад се појавили, први пупољци, први развијен цвет, биљка у пуном

цвету, трајање појединог цвета, опадање чашице, прецветавање.

11. Развитак плода: Величина, облик, боја, унутрашња каквоћа. Кад зре?

12. Почетак увенудости.

13. Посебна опажања о животу биљке, спавању, окретању према сунцу.

14. Друге биљке око ове коју посматрамо: Дотадашње, нове и т. д.

15. Сметају ли те овој нашој у растењу или она утиче на њих?

16. Које смо животиње опазили на нашој биљци, на којим деловима? Зашто се задржавале на њој? Какве су промене изазвале на њој?

17. Ваздушна топлота.

18. Утиче ли ветар штетно на биљке?

19. Утичу ли и како изненадне промене на биљку?

Све што се опазује, бележи се одмах у бележницу на одређеном месту.

Хербаријум или природописни дневник. У најстарија времена скупљало се биље ради лека. У 16. столећу почело се биље скупљати и сушити у ботаничке сврхе. Од Линеа овамо хербаријуми су чешће у употреби. Чак се тражило да сваки учитељ има свој хербаријум. Дистервег и Кер тражили су, да се учитељи тиме баве, а и деца да су у томе запослена.

Пријатељи хербарија истицали су добре стране тога: Скупљање и уређење изазива тачније посматрање биљке; при сређивању по фамилијама опажају се особине фамилија; хербаријум служи као средство за очигледност, јер суву биљку можеш имати при руци и у сред зиме.

Док је природописна настава била само описна, скупљање и сређивање биљака у хербаријуму имало је своје сврхе. Али што јаче превлађује биолошки принцип, тиме је све мања вредност хербаријума. Сад се више не полаже вредност на што већу и разноврснију збирку сувих биљака, него на проматрање живог биља и животиња.

Природописни дневник има много већу вредност од хербаријума. Опажања која се забележе у овом дневнику, много су важнија од оних опажања по хербаријуму. Хербаријум, дакле, није потребан за природописну наставу, а дневник је преко потребан. Тек ако учитељ природне наука изабере као посебну студију требаће му хербаријум.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

За ученике је дневник, у који бележе све што дневно опаже на биљци, а тако и при излетима у ширем обиму.

Практичне обраде.

Година и годишња доба.

— Адам Пејић — Сарајево.

Четврта лекција.

Г. Зима.

α) Предочивање телуријем. — (Прикажем положај земље спрема сунца 21. децембра). Како стоји земаљска осовина према сунцу? — Која је половина земље већма нагнута сунцу? Јужна. — Где је дакле лето, а где зима? — Код нас је зима, а на јужној половини земље лето. — Који датум видиш на приказаној равнини земаљске стазе? — 21. децембра. — Шта почиње код нас тога дана? Зима, а на јужној половини земље? — Лето. — Колико је прошло од 23. септембра? — Колико дакле траје јесен? —

β) Показивање глобом. — Намести, Н! глоб тако, да приказује положај земље спрема сунца 21. децембра! — Покажи границу осветљења! — Куда пролази? — Шта закључујеш из тога, што не пролази меридијанским кругом? — Дан и ноћ нису једнако дуги. — Испореди дужину дана и ноћи на северној половини земље! — Дан је краћи, а ноћ дужа. — А како је на јужној половини? — Дан је дужи, а ноћ краћа. — Где падају сунчане зраке осовно? — На $23\frac{1}{2}^{\circ}$ јужне земљ. ширине. — Покажи тај степен унаоколо! — Како је означен? — Испрсканом кружном цртом. —

γ) Дужина дана и ноћи. — Какав је јесенска равнодневица? — Шта онамамо иза тога дана? — Дави бивају краћи, а ноћи дуже. — На колико сати стане дан до 21. децембра? — На 8 сати. — Јест, 21. децембра је код нас најкраћи дан у години. Понови! — А на колико нарасте ноћ? — На 16 сати. — Тако је. 21. децембра је код нас најдужа ноћ у години. Реци тако!

Утврђење. — Када земља дође у таки положај спрема сунца, да јој је јужна половина већма сунцу нагнута, него северна, онда код нас почиње зима, а на јужној половини лето. Зима код нас почиње 21. децембра и тада је

дан 8, а ноћ 16 сати, док је на јужној половини земље обратно: дан 16, а ноћ 8 сати.

Претрес. — Кад је код нас најкраћи дан, а најкраћа ноћ? — Кад код нас почиње зима? — Шта онда почиње на јужној половини земље? — Како падају зраке сунчаног светла на северну, а како на јужну половину земље? — Где падају зраке осовно 21. децембра? —

Даље! — Још имамо да прикажемо и задњи део земљина пута око сунца. (Крећем стројем даље и прикажем пролеће). Како стоји сад земаљска осовина према сунцу? — Опет косо. Имали смо тај положај; то је пролеће. — Јест, децо, то ви већ знате. Тај нам положај приказује пролеће. И тако довршисмо наше путовање са земљом око сунца. Видили смо и осведочили се, да земаљска осовина стоји вазда косо према сунцу и да управо због тога косог положаја настају годишња доба; пролеће, лето, јесен и зима.

III. степен. — Шта смо данас научили? — Услед чега постају годишња доба? — А шта још по прилици тако постаје? — Да видимо! Који је узрок да се код нас ређају дан и ноћ? — Окретање земље око осовине. — А који је узрок да се ређају годишња доба? — Обилажење земље око сунца и коси положај земаљске осовине према сунцу. — Реци сада разлику у постању дана и ноћи и годишњих доба! — Зашто је на јужној половини земље зима, док је на северној половини лето? — Зашто је с пролећа и с јесени умерено топло? — Зашто су дан и ноћ једнако дуги 21. марта и 23. септембра? —

IV. степен. — Услед тога, што земља обилази око сунца при косом положају осовине према сунцу постају годишња доба: пролеће, лето, јесен и зима. — Пролеће почиње 21. марта лето почиње 21. јуна, јесен 23. септембра, а зима 21. децембра. — Свако годишње доба траје 3. месеца. — Два пута су у години дан и ноћ једнако дуги: 21. марта и 23. септембра. —

V. степен. — а) Графички приказ. — Учитељ нацрта на табли ова четири цртежа: положај земље спрема сунца 21. марта, 21. јуна 23. септембра и 21. децембра, а ученици пречртају у своје бљезнице.

б) Домаћа задаћа. — Нацртајте та четири цртежа код куће, а узмите у помоћ шестар, правачник и црвено мастило!

Пета лекција.

А. Преглед рада.

α.) Онажања. — У току године треба са ученицима онажати у школској башти, авлији, или у башти кога ученика. Сва онажања треба заједнички бележити у један тефтер, који смо зато приготовили. Ако смо онажали, онда ћемо ову лекцију лако с успехом обрадити.

β.) Шта треба онажати?

- а. Сунчани излазак и залазак,
- б. Дневни и ноћни лук сунца,
- в. Сен предмета,
- г. Топлоту у соби и напољу,
- д. Сунчани испон,
- ђ. Површину земље
- е. Теж чке послове.

Б. Методички поступак.

І. степен. — Обилази ли земља око сунца или сунце око земље? — По чему судиш да земља обилази око сунца? — Шта је еклиптика? — Шта је равнина еклиптике? — Како је на телурију приказата равнина еклиптике? — Кад почиње код нас лето? — Шта онда почиње на јужној половици земље? — Шта је равнодневица? — Кад пада пролетња, а кад јесенска равнодневица? — Када почиње код нас лето? — Шта онда почиње на јужној половини земље? — Кад је код нас најдужи дан, а кад је најкраћа ноћ? — Када почиње јесен? — Шта почиње тога дана на јужној половини земље? — Како стоји земаљска половина према сунцу 21. децембра? — Шта почиње тијем даном на северној, а шта на јужној половини земље.

Шта смо све онажали током године? — Излазак и залазак сунца, дневни лук сунчев, сен предмета, топлоту, сунчани испон, површину земље и тежачке послове.

Навештај. — Данас ћемо говорити о тим нашим онажањима.

А. Пролете.

ІІ. степен. — а) Излазак и залазак сунца — Где смо онажали излазак и залазак сунца 21. марта? — У школској башти. — Где смо то забележили? — У нашем заједничком тефтеру — Како смо то забележили? — Нацртали смо кружницу — хоризонт, па смо повукли полумер спрам источне тачке. — Како се зове оно место где сунце излази 21. марта? — Оно место, где сунце излази 21. марта, зове се прави исток. — Понови! — А

како смо забележили западну тачку тога дана? — Повукли смо други полумера 21. марта? — Стоје у једном правцу — чине премер. — Како се зове оно место, где сунце залази 21. марта? — Место где сунце залази 21. марта, зове се прави запад. — Понови! —

б.) Дневни и ноћни лук сунца. — Какав пут описује привидни ход сунца по небеском своду? — На што наличи? — На део кружнице. — Како се зове део кружнице? — Лук. — Како се зове тај лук стога, што га чини сунце? — Сунчев лук. — Јест, а како се зове зато, што га видимо дању? — Дневни сунчев лук. — А видимо ли ноћни лук сунчев? — Не видимо, јер је под хоризонтом. — Врло добро. Који је лук сунчев дужи 21. марта: дневни или ноћни? — Оба су једнака. — Шта из тога закључујемо? — Закључујемо: 21. марта дан и ноћ су једнако дуги. — Понови! —

в) Сен предмета. — Где смо мерили сен 21. марта? — У башти; мерили смо сен онога штапа, што смо га зато ударили у земљу. — Где и како смо то забележили? — Шта смо онда рекли; како падају сунчане зраке на екватор? — Основно. — Тако је; 21. марта сунце је екваторским становницима врх главе — теменишта; имају ли дакле сен? — Немају. — Како падају зраке од екватора на север и на југ? — Што падају даље, то падају већма косо. — Равнали се сен по падању зрака на земљу? — На коју страну пада сен изјутра, на коју у вечер, а на коју у подне? —

г.) Топлота. — Отвори нам заједнички тефтер — Н.! — Колика је била топлота у соби 21. марта? — А у башти. — Каква је дакле топлота почетком пролећа? — Умерена. —

д.) Сунчани испон. — Где видимо сунце у подне? — Посред неба на највишем месту. — Како можемо друкчије казати? — Можемо казати: сунце врхује у подне. — Јест, а може се још рећи: сунце у подне кулминује. То упамтите! Како зовемо оно место, до ког се сунце највише испне у подне? — Највиши сунчани испон. — С ког смо места посматрали највиши сунчани испон 21. марта? — Како смо то забележили?

ђ.) Површина земље. — Шта видимо почетком пролећа по баштама, пољима и ливадама? — Шта је о томе забележено у тефтеру? — Чита: дрвеће, пуци, листа, цвета; лива-

де се зелене, селице се враћају; пчелице зује, лепири лећу, љубице мире, мрави гмижу, црви пузе, славуји биљишу и т. д. — Тако је, децо! У пролеће буди се природа из свога зимског сна, те све оживи. Шта је томе узрок; који зна? — Сунчана свјетлост, топлота. — Тако је, драговићу мој, погодио си! сунце се испело на више, дан је одуљио и зато је топлије, те управо због тога оживи природа из зимског сна.

е.) Тежачки послови, — Шта се ради у пролеће? — Шта пише о томе у нашем тефтеру? — Чита: Тежачи ђубре њиве, ору, копају; вртари расађују, пресађују, оплемењују и т. д. — Тако је. У пролеће све оживи, свако иде на посао, јер ко хоће да живи, мора да ради. Који зна по словицу, која нас опомиње на рад? — Реци — Н.! — Како у пролеће посејеш, онако ћеш у лето пожети. — Понови! —

Б. Лето.

а) Излазак и залазак сунца. — Када смо опажили излазак и залазак сунца из 21. марта? — Види датуме у тефтеру! — Шта смо опажили сваки пут? — Опажили смо да сунце не излази у правој источној тачци. — Куда се помиче сунчево излазиште? — На север. — А куда се помиче залазиште? — На север. — Чиме смо то приказали у нашем тефтеру? — Цртежем. — Прецртај тај цртеж из тефтера на таблу! — Докле се помицало сунчево излазиште и залазиште на север? — До 21. јуна. — Јест, 21. јуна излази и залази сунце најдаље од источне тачке на север. — Како се зове непрестано помицање сунчаног изласка од праве источне тачке? — Непрестано помицање сунчаног изласка од праве источне тачке, зове се јутрењи размак. — Понови! — А шта је вечерњи размак? — Непрестано помицање сунчаног изласка од праве западне тачке зове се вечерњи размак. Понови! —

Испореди дужину дана и ноћи са северним јутрењим и вечерњим размаком. —

б.) Дневни и ноћни лук сунчев — Колики је био дневни лук сунчев 21. марта? — Половина кружнице. — Колики је био ноћни лук? — Исто толики — полови на кружници под хоризонтом. — Шта опажамо иза 21. марта? — Дневни је лук сваким даном већи, а ноћни је лук мањи. — Кад је био дневни лук најдужи? 21. јуна. — Колики је онда био ноћни

лук? — Најкраћи. — Како смо то приказали у нашем тефтеру? — Прецртај и тај цртеж на таблу, да га видимо! —

Испореди дужину дана и ноћи са дневним и ноћним луком сунца! —

в.) Сен предмета. — Где најволе тежачи ручати, кад раде у пољу? — У хладовини. — Какав хлад бирају? — Дебео хлад под дрветом, које има густу крошњу и велико лишће или хлад близу шуме. — Шта опажамо на хладу с пролећа, а шта лети? — С пролећа је хлад дужи него лети. — Тако је. А знадеш ли зашто је дужи? — Који зна?... Но, кад је сунчани испон виши? С пролећа или лети? — Како падају зраке лети, кад сунце стоји више? — Скоро осовно. — Де сад реци, зашто је сен краћи него у пролеће? — Зато, јер сунце стоји више. — Отвори тефтер — Н.! — Колики је био сен онога штана у школској башти 21. јуна? — А 21. марта? — Шта знамо дакле о сену? — Знамо: Што сунце стоји више, то је сен краћи. — Понови!

Испореди сен предмета са дужином дана и ноћи! —

г.) Топлота. — Шта опажамо у топлоти иза 21. марта? — Опажамо да је сваким даном топлије. Погледај у тефтер, на реци, када смо мерили топлоту у соби и у башти! — Прочитај нам те степене топлоте! — Шта нам показују ти бројеви? — Да је иза 21. марта постепено топлије. — Због чега је постало топлије? — Због тога што се сунце постепено испиње на више, те зраке падају на земљу већма осовно.

Испореди дужину дана и ноћи са топлотом!

д.) Сунчани испон. — Шта разумеш под највишим сунчаним испоном? — Како смо забележили највиши сунчани испон 21. марта? — Шта смо опажили за тога дана? — Кад је сунце достигло највиши испон? — 21. јуна. — Како смо то приказали у нашем заједничком тефтеру? — Прецртај и тај цртеж на таблу, да га видимо! — Где падају сунчане зраке осовно 21. јуна? — На $23\frac{1}{2}^{\circ}$ ц. м. — Јест, 21. јуна сунце је становницима тога степена северне ширине врх глава — тјеменишта! а колики им је тада сен? — Не имају сена. —

Испореди дужину дана и ноћи са највишим сунчаним испоном! —

ђ.) Површина земље. — Каква је површина земље лети? — Сад отвори тефтер да видимо, шта смо ту забележили! — Чита: Све

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

што је с пролећа посијано, лети дозријева и и жути се да је милина гледати.

е.) Тежачки послови. — Шта се ради љети? — По школама се држе испити, школе се затварају; ливаде се косе, трава се суши, сено се слаже у пластове; жетеоци жању, возиоци возе, вршиоци вршу и т. д. — Тако је, децо! Људи лети марљиво раде да набаве зимницу. Кад из школе кући дођете, онда и ви помажете својим родитељима; јели тако? — Били било лепо, да се улењите, па да не радите? — Реци пословицу, која нас опомиње на рад! — Бог даје тежаку, а не лежаку. Ко лети хладује, зими гладује. — Понови! — Које годишње доба следи иза лета? —

(Наставиће се.)

Из школске самоуправе.

Рад Школског Савета. Пише нам један учитељски друг: „Прочитао сам извештај о раду Шк. Сав. у званичном митропол. листу и пре него што би споменуо неке тачке рада, морам рећи, да ми је чудновато, кад званичан извештај, у званичном листу, мање потпун излази, него што је већ пре тога изишао у дневним политичким листовима. У овом правом, званичном извештају један извештај део одлука објављује се сумарно овако: „Осим горњих ствари решене су молбе појединаца, ради накнадног уписа у учит. школе, ради поделења дозволе за полагање испита, приватно похађање школа и т. д. саслушани и решени извештаји управа подручних школа.“ Не видим, да овакав начин објаве и оно: и т. д. има смисла за један званичан извештај. А како тек да се још никад не измени стара пракса у погледу оног лаконског извештавања: „саслушани су и решени извештаји управа подручних школа.“ Тај рад баш требао би да је отворена књига, како за сазнање правца школским људима, тако и за упознавање са колико се добра фонда у томе питању располаже у Шк. Сав. и исто тако рачуна, са савременом напреднијом педагошком науком. Да се према учитељству не стоји тамо на напредном становишту, види се из једног врло важног питања, које је у тој последњој седници решено на веома застарели начин. То решење тиче се поделе разреда. У решењу се каже: „Начелно је изречено, да право подељивања појединих

разреда међу учитеље и учитељице, припада месном школском одбору, који ово своје право врши на предлог школског управитеља, а **може** претходно саслушати и учитељски збор! То: **може** и оно што се у значају, боље рећи безначају тога **може** садржи, не служи једном просветном телу као сведоџба сувремености и напредности, а кад уз то видимо да и клерикализам живи тамо као код своје куће, онда се не можемо надати скором напреднијам правцу. Оно **може**, које је могло поднети за време Уроша Несторовића, или још боље за време строжајшег Евгенија Ђурковића, исто тако она свакидашња јутрења у учит. школи и управа учит. школе у катихетским рукама (у Г. Карловцу), јасно казују да ми живимо бар за 50 година унатраг ако не више. То све само о себи говори и не треба му коментара. Такве клерикалне потхвате сузбија учитељство и напредни школски кругови и у најклерикалнијим покрајинама у Немачкој (н. пр. Баварској), а да и не помињемо друге западне просвећене земље, у којима просветни идеал високо лебди, над таким безначајним застарелим погледима.

Него је заиста занимљиво решење Шк. Сав. о издавању похвалних диплома. По решењу том, похвалну диплому не може добити учитељ који је у активној служби. Ко дакле, по данашњем мировинском закону служи 40 година (о крајој служби да и не говоримо) и рецимо те последње године умре, ма да је како одличан учитељ био, неће се за живота достојати те похвалне дипломе, већ ако је његови сретни наследници, као неку повељу не наследе. Хвала Богу, кад смо и ту важну ствар, тако сретно и умно решили!

Драги уредниче, право је Ваш сарадник Педагог у прошлом броју „Шк. Гл.“ рекао: „Зашто је то све тако? За то што ми нисмо какви треба да смо. Али за нешто друго, за нешто боље, за то треба слоге и озбиљна рада! А дотле сањајмо о учитељској светлој будућности, а живимо и даље у добу Евгенија Ђурковића!“

А.

Преглед књига.

Извештај о српским народним школама у Новом Саду, од Ђорђа Петровића, управитеља. Овај извештај је званично поднесен овогодишњој јесењој скупштини новосадске српске цр-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

квене општине. Писац у уводу својег извештаја свету истину исповеда, кад вели: „*Ко хоће о школама да говори; ко хоће да суделује и помаже у развиту наше просвете; коме је стало до бољих наших школа, тај мора чистим срцем, жарком љубављу и великим родољубљем* (а ми би рекли још и разумевањем и знањем. Ур. „Шк. Гл.“) *да приступи том светом задатку. Мора се увисити над свима својим страстима, личним тежњама, а само једно мора имати у виду: Српску просвету и њен напредак!*“

Нађите једног честитог човека, који неће то потписати, али нађите молим Вас и оне, који ће бар у главном држати се тих осведочених истина Један се од тих већ и у тој скупштини јавио, после тог извештаја и сматрао је за своју жарку и родољубиву дужност, да из свог чистог срца нападне најжешће, без разлике све учитеље. И да је то ко други био или простији или ученији, ми би сматрали за дужност да бранимо учитеље од нападаја, али се овде свим тачно може применити она народна: „Каква дупља, онаке и челе излетају.“ Него на овај случај указујемо као на мemento свима учитељима, не само новосадским, да је свој своме најближи, па између учитеља може доћи донекле и до диференција било личних или начелних, па ће се они опет разумети и своје размирице у склад довести, али заборавити на своје јато, па и на штету тога, тражити везе и додира с таким екземплярима, свакојако да није саветно, јер то се свети било кад. Зато браћо старија и млађа, пазите! Има нас старијих са много искуства, који смо имали посла са многим „пријатељима“ учитељства, па знамо много о том „пријатељству“, а има нас млађих неискусних који све примају за готов новац, а после се зачуде кад наиђу на какве неправилне „знаке пријатељства.“ Још једном велимо: Пазите! Хватајте се у своје коло! Па ко нам заиста жели добро и хоће лепо, враћајмо му двојном, а ко има неисправно држање према нама, пре свега не дајмо му повода да нас каља, а ако и мимо тога развија свој прљави посао, као снажна целина потиснимо таког представника корупције народне и друштвене.

А сад да прегледимо мало овај извештај о новосадским школама. У извештају се износи да је општина за последњих 4—5 година подигла нове школе на Ченеју и Камендину (салаши-ма), а сад подиже на Пејићевим салашима. У

најновије време потрошено је на нове скамије неколико хиљада круна. Но ми би приметили, да педагози, који су те скамије препоручили, нису баш учинили општини никакву услугу, јер те скамије својим неправилним склопом не подесне су у многоме.

У извештају се даље истиче потреба, да се отвори још који разред, јер су по неки разреди препуни деце. А затим се апелује на родитеље, да помажу учитељев васпитачки рад сређеним домаћим васпитањем. (Онај просветољубиви родољуб, што је напао учитеље у истој седници, показао им је како то треба радити.)

У одељку о месном учитељском збору, истиче се рад учитељског збора у седницама и као лепа појава бележи, да је бачки епарх. шк. одбор изразио писмену захвалу и признање скоро свима учитељима и учитељицама сваком појединцу. И покрај свега тога је онај „поборник просвете“ и добра, наградио учитеље све без разлике, да не ваљају ништа. Чудно је само да не верује ни садашњем епарх. школ. одбору, у којем не седе „сами учитељи, који сами себи суде и који ће отерати општине у Турке,“ што га је пекло прошлих година.

Извештај истиче да евентуални недостатци у новосадским школама, не потичу од учитеља и њихова рада, него су излив разних других недостатака (а биће и са тих аномалија, што у скупштини и одборима има места и такви, као напред споменути).

Извештај се даље осврће на здравствено стање, и указује на погрешну навику неких родитеља, да децу своју нуде алкохолним пићем.

Наводи се даље да школама не достају у довољној мери модерна учила, а затим се говори о нетачном полагању школе, јер је у 1907 8. било 38.761 полудана изостанака.

Извештај се у главном дотакао важнијих момената, који треба да се спомињу и истакну, а што ни овај, па ни други извештаји неће моћи утицати на бољи правац просветног рада у нашој основној настави, ту, разуме се, не могу извештаји понети одговорност, него прилике у којима се то све налази и будни чувари и славопојци тих прилика.

По статистичким податцима уписало се у варошке школе 389 м. и 381 ж. Свега 770 д. у редовној школи и 197 у поновној школи. У салашким школама било је 123 м. 101 ж. дете у редовној и 48 у повторној школи. У забавишту

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је било уписано 112 деце, од тих је било 11 друге народности.

Школска књижница има 1871 дело са 2225 свезака.

Учитељског особља било је: 9 м. 8 ж. и 1 забавиља, и разуме се и ако им труд признаје и поменути извештај и енарх. школ. одбор, они сви до једног не ваљају, по речима оног члана скупштине, који ће и даље некажњиво смети каљати учитеље и расевати неистине против њих.

α

На молбу нашу у прошла два броја, да се дужници сете „Шк. Гласника“ претплатом, лепо нам се одазвао један део поштованих читалаца и хвала им. Али има их још знатан број, који не послаше заосталу претплату. Ми држимо да их неће оборити та незнатна свота ако је пошљу за лист, који су примали и читали, а неће их ни помоћи та свота све ако је и не пошљу у име заостале претплате, а листу тиме наносе штету. Учитељи свију народа пазе и одржавају своју штампу, која их заступа, и не може се предпоставити, да би једино ми били толико равнодушни према себи и своје напретку, да не одржимо и један једини слободан учитељски лист у ови крајеви. О нама воде рачуна и друга наша словенска браћа, и упознају тамошње наше другове о нама и нашим приликама. То треба да имамо на уму и да не допустимо да будемо међу браћом последњи.

Одржањем и унапређењем своје штампе стичемо добар глас и међу својом сродном браћом и међу странцима.

**Уредништво и администрација
„Школског Гласника.“**

БЕЛЕШКЕ.

Народни добротвор. У Вуковару је умро 17. (30.) нов. о. г. Ђока Станић, ђурчија у својој 78. години. Покојник је оставио око 60.000 К школском фонду Св. Саве у Ср. Карловцима. Тако је и опет један скроман занатлија постао велики добротвор свога народа. Овај дар српском народу у толико је значајнији, што он иде у корист наше основне народне наставе јер, фонд Св. Саве у првој линији је намењен помагању сиромашњих српских народних школа и њихову оснивању, тамо где недостају народна средства дотичнога места. На овога честитога човека треба да се угледају они племенити Срби, који мисле оставити своје имање у корист народне просвете. Стипендија за велике школе доста има, а од тих стипендиста и који су довршили своје науке, ретко је који што оставио српском народу, ма да их има који су у току времена дошли до угледа иметка. Учитељи и учитељице где им се да прилика, треба да утичу у том правцу, да се такви племенити Срби који остављају иметак народу, на првом месту сете српске народне основне наставе, јер така помоћ народу, јесте права помоћ. Ђоки Станићу, нека је слава и вечан спомен у српском народу, хиљаде младих срдаца потоњих нараштаја српских, благосиљаће га вечно!

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду“ примио је у новембру т. г. чланарине: Од Паје Стојшића, велепоседника у Иригу 20 К — Од Емила Каракашевића из Руме 50 К. —

Словенски лист. На основу споразума на летошњој свесловенској конференцији у Прагу, почеће у другој половини децембра о. г. излазити у Петрограду лист „Словенски мир“, који ће радити на културном зближењу словенских народа, а Русе упознавати с преводима из свих

словенских књижевности (чешке, пољске, словачке, српске, хрватске, бугарске и словеначке). Лист се наручује у Петрограду В. О. 5.36.

Директна метода. Словеначки „Учит. Товариш“ пише: „Ту методу су изумели Пруси, да лакше германизирају Пољаке у Познањској. Метода се оснива на томе, да мати или васпитачица деце, најбрже постигне успех у обуци деце језику. Но треба и то имати на уму, да мати обучава дете целог боговетног дана, од ране зоре, до мркла мрака. У школи је пак настава у језику одређена часовима и том методом се само крати време. То доказују школе у Корушкој, где се с том механичком дресуром ништа не постиже. Немци сами не уче своју децу на тај начин туђим језицима, а за Словене је све добро. Немачки песник, Хердер рекао је: „Ко омладини узме матерњи језик, краде јој памет и живот, те обара народ у части и праву.“ С тога су сви признати педагози сагласни с тим, да се страни језици уче на подлози матерњег језика.“

Колико има учитељица? Број учитељица је веома нарастао. Недавно су изишли податци да учитељица има у Австрији 20.000, у Угарској 5968, у Швајцарској 3600, у Енглеској 66.300, у Ирској 7000, у Данској 1800, у Шведској 2649, у Норвешкој 2354, у Русији 22.400, у Француској 49.400, у Италији 31.800, у Португалској 22.000, у Сдруженим Америчким Државама 76.348. Ако се упореде ти бројеви са бројем учитеља, онда излази да је у свем учитељству у Австрији 26 од стотине женских, у Швајцарској 26%, у Енглеској 71%, у Ирској 53%, у Данској 28%, у Шведској 25%, у Норвешкој 69%, у варошима и 26% на селима, у Португалској 88%, у Сдруженим Америчким Државама 92%, а у Немачкој 15%.

Прорачун угарског министра просвете за 1909 год. Прорачун министра просвете за идућу годину је повећан са 8.107.000 Кр. од прошле године. Од те своте долази на забавишта и дечја хранилишта 201.784 Кр. на побољшање плате забавиљама 171.784 Кр. На државне основне школе прорачуњена је свота од 14.433.515 Кр. Ова је свота према прошлогодишњој повећана са 1.962.167 Кр. Од ове повећане своте долази 1.159.607 Кр. на побољшање учитељских плата, Повећана је дневница државним учитељима кад иду на учитељске зборове са 10.000 Кр.

На припомоћи недржавним школама прорачуњена је свота од 8.540.000 Кр. Унета је у прорачун свота од 50.009 Кр. из које ће се побољшати плата са 200 Кр. годишње оним вероисповедним учитељима, који дуже времена учитељују у једном месту. На издржавање ђачких књижица узета је свота од 10.000 Кр. На испомагање породичних чланова и изнемоглих учитеља на општинским и вероисповедним школама унето је 40.000 Круна.

На издржавање газдинских општинских школа прорачуњена је свота од 367.512 Кр.; са 37.258 Кр. више него прошле године. Од ове своте иде на плате учитељима, који су ове године именовани 20.740 Кр.

На издржавање виших народних и грађанских школа, предузета је свота од 4.871.080 Кр. и ова је свота повећана са 721.235 Кр. На побољшање плате учитељима ових школа, иде 460.235 Кр. Од ове своте иде на новоустановљена учитељска места 49.290 Кр. На изједначење плата учитељима на општ. и вероисповедним вишим нар. и грађанским школама, узета је свота од 245.000 Круна.

На издржавање државних учитељских и учитељичких школа, узета је свота од 2.408.542 Кр. из које своте су са 198.413 Кр. побољшане плате учитељске на тим школама. На даље образовање професора и на путовања у иностранство повишена је свота од 5000 Кр. на 8000 Кр. За набавку књига за немађарске учитељске школе узета је свота од 10.000 Кр. На изједначење плата, професорима на вероисповедним учитељским школама, одређена је свота од 206.780 Круна.

На издржавање надзорништва школских, унета је свота од 1.126.289 Кр. више, него прошле године. Од ове своте ће се употребити на побољшање плата 139.145 Кр.

На издржавање државних виших девојачких школа, узета је са 184.252 Кр. већа свота, него прошле године. Од ове своте иде 156.052 Кр. на побољшање учитељских плата. На изједначење плата учитеља на општинским и вероисповедним вишим девојачким школама узета је свота од 15.000 Круна.

М. Б.

 Молимо оне читаоце „Шк. Гласника,“ којима су непотребни бројеви овога листа од 1—8, појединце или свих осам бројева, да нам те бројеве пошаљу, а ми ћемо им радо по сваком том броју урачунати 40 филира у претплату за идућу годину.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBL.BS